

Mariusz Mazany

Izba Przemysłowo-Handlowa w Bydgoszczy i Gdyni w latach 1920-1939

Narodziny i początek działalności Izby

W latach 1875-1933 w Bydgoszczy miała swoją siedzibę Izba Przemysłowo-Handlowa (dalej IPH). Instytucja ta, obok Izby Rolniczej i Izby Rzemieślniczej, była zaliczana do podstawowych ogniw samorządu gospodarczego w latach II Rzeczypospolitej. Przyczyniła się ona do rozwoju gospodarczego miasta Bydgoszczy, a także wielu miejscowości na Pomorzu i Kujawach zachodnich.

Początki działalności IPH w Bydgoszczy sięgają 1875 r., kiedy to na mocy pruskiej ustawy o Izbach Handlowych powołano: „Handelskammer für den Regierungsbezirk Bromberg”.¹ Do powstania tej nowej instytucji w znacznej mierze przyczyniła się działalność Bydgoskiego Stowarzyszenia Kupieckiego. Początkowo bydgoska IPH obejmowała swoim zasięgiem tylko powiat i miasto Bydgoszcz, dopiero od 1895 r. władze rozszerzyły jej działalność na cały obwód regencji bydgoskiej. Pierwszym prezydentem wybrano bydgoskiego kupca - Alberta Beckerta, który przewodniczył IPH w latach 1875-1878. Po nim funkcję tę pełnił Hermann Franke (1879-1905). Ostatnim prezydentem Izby w okresie pruskim był zgermanizowany Żyd Louis Aronsohn. Syndykami w tym czasie byli: Louis Karow, Otto Schunke, Leopold Hirschberg, M. Kantt, Franciszek Kałuża i Hermann Schlemm. Szczególną uwagę warto zwrócić na Franciszka Kałużę, jedynego Polaka spośród syndyków. Pracę swoją na rzecz Izby rozpoczął w 1900 r. jako funkcjonariusz administracji. W 1906 r. został mianowany kierownikiem biura Izby. Jednocześnie w okresie od 31 grudnia 1917 r. do 16 czerwca 1918 r. sprawował funkcję syndyka. Ponownie objął ten urząd w latach 1920-1923.² W latach 1875-1920 w składzie IPH dominowali Niemcy. W 1914 r. Izba liczyła 24 radców, spośród których tylko jeden, Leon Grabski - dyrektor cukrowni w Gnieźnie, był Polakiem. Jak z tego wynika, działająca w Bydgoszczy w latach 1875-1920 Izba miała wybitnie niemiecki charakter. Oficjalnie została ona rozwiązana w dniu 7 listopada 1920 r.

przez Melchiora Wierzbickiego.³ Jej majątek przejęła powstała w to miejsce instytucja o charakterze polskim.

Przejmowanie Izby przez działaczy polskich rozpoczęło się w dniu 30 września 1920 r. Wtedy to Minister byłej Dzielnicy Pruskiej mianował Melchiora Wierzbickiego Komisarzem Państwowym IPH.⁴ Otrzymał on wszelkie uprawnienia i kompetencje, jakie przysługiwały wcześniej Izbie, łącznie z prawem angażowania personelu i zarządzeniem majątkiem. Jednocześnie funkcję zastępcy Komisarza powierzono Stanisławowi Rolbieskiemu. Funkcjonowanie IPH opierało się na wypracowanej praktyce z okresu niemieckiego oraz na rozporządzeniu Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej z dnia 25 listopada 1919 r. Organem pomocniczym przy Komisarzu była Rada Przyboczna. Składała się ona z przedstawicieli lokalnego przemysłu i handlu. Należeli do niej następujący radcowie: Bolesław Kasprowicz - właściciel fabryki wódek i likierów z Gniezna, Oskar Bauer - kupiec z Nakła, Karol Bauer - dyrektor banku z Bydgoszczy, Tomasz Barański - dyrektor tartaku, Leon Czarliński - dyrektor fabryki maszyn z Inowrocławia, Maksymilian Jankowski - dyrektor fabryki maszyn z Bydgoszczy, Józef Milchert - właściciel fabryki wódek i likierów z Bydgoszczy, Edmund Pitak - właściciel fabryki wyrobów z drewna z Bydgoszczy, Stanisław Rolbieski - dyrektor „Kabla Polskiego” (1920-1922) oraz „Karbidu Wielkopolskiego” z Bydgoszczy, Maksymilian Sentkowski - właściciel hurtowni z Bydgoszczy, Roman Stobiecki - właściciel hurtowni z Bydgoszczy, Teofil Wdźiękoński - dyrektor „Kabla Polskiego” (po 1922 r.).⁵

Po 1920 r. IPH w Bydgoszczy obejmowała swoim zasięgiem następujące powiaty: Bydgoszcz, Szubin, Wyrzysk, Żnin, Sępólno, Inowrocław, Strzelno, Gniezno, Mogilno, Witkowo, Wągrowiec, Czarnków i Chodzież. W sierpniu 1921 r. Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej dokonało rozgraniczenia obwodów Izb, w wyniku czego przyłączono do IPH w Bydgoszczy powiat Tuchola i kilka gmin powiatu Złotów,

Mapa okręgu IPH w Bydgoszczy w 1924 r.

BYDGOSZCZ - siedziba IPH

Gniezno - największe ośrodki przemysłu

Szubin - nazwy powiatów

— - granica okręgu IPH w Bydgoszczy

— - granice powiatów

□ - powiaty z województwa poznańskiego

■ - powiaty z województwa pomorskiego

Źródło: *Sprawozdania IPH w Bydgoszczy z 1924 r.*

które weszły w skład państwa polskiego.⁶ W latach 1927-1928 z okręgu Izby wyłączono powiaty: Witkowo, Sępólno i Tuchola. Ten obszar działania Izby utrzymał się aż do 1933 r., czyli do likwidacji IPH w Bydgoszczy.

Najważniejsze w tym okresie dla Izby było szybkie przygotowanie wyborów i tym samym zakończenie okresu zarządu komisarycznego. Trudności formalne jednak znacznie opóźniły realizację tego zamierzenia i ostatecznie wybory odbyły się dopiero w dniu 18 marca 1923 r. Nowe prezydium wybrano natomiast na zebraniu konstytucyjnym w dniu 7 lipca 1923 r.

Władze statutowe i struktura Izby w latach 1920-1933

W latach 1923-1928 Izba liczyła 36 radców, z których 18 powoływało Ministerstwo Przemysłu i Handlu, zaś 18 wyłoniono w drodze wyborów. Kandydatów na radców wybierano spośród fabrykantów i handlowców okręgu Izby.⁷

Najwyższą władzą IPH, zgodnie ze statutem, było zgromadzenie plenarne, czyli zebranie wszystkich członków Izby pod przewodnictwem prezydenta, a od 1928 r. prezesa. Zgromadzenie to podejmowało swoje uchwały większością głosów. Członkowie IPH, nazywani radcami, na posiedzeniach plenarnych wspólnie rozstrzygali najważniejsze sprawy gospodarcze, wybierali zarząd Izby, syndyka i zatwierdzali budżet. Ponadto, w tym samym trybie, decydowano o liczbie i rodzaju komisji oraz wybierano komisję rewizyjną.

Na co dzień pracami IPH kierował zarząd, który tworzyli: prezydent, pięciu wiceprezydentów i skarbnik. Zarząd wybierano na okres pięciu lat.⁸ Na jego czele stał prezydent, którym w 1923 r. został wybrany Bolesław Kasprówicz, fabrykant wódek i likierów z Gniezna. Zakres jego obowiązków obejmował: reprezentowanie Izby na zewnątrz, otwieranie, zamykanie i prowadzenie posiedzeń plenarnych, odpowiadanie za wszystkie przygotowane przez Izbę pisma i samodzielne załatwianie drobnych spraw.

W 1923 r. IPH składała się z pięciu wydziałów, na czele których stali wiceprezydenci: Leon Czarliński (kierował Wydziałem Administracyjnym), Maksymilian Sentkowski (Wydział Przemysłowo-Handlowy), Maksymilian Jankowski (Wydział Komunikacyjny), Bernard Śliwiński (Wydział Socjalny i Wykształcenia Zawodowego), Roman Stobiecki (Wydział Sprawozdawczy i Rejestrowy).⁹ Wiceprezydenci kierowali pracą swoich wydziałów, prowadzili posiedzenia oraz załatwiali samodzielnie część spraw o mniejszym znaczeniu. Ostatnim członkiem zarządu IPH był skarbnik. Do jego zadań należało: prowadzenie kasy, czuwanie nad regularnym wpływem dochodów i kontrolowanie rozchodów Izby. Opracowywał on budżet na każdy rok, który potem wstępnie zatwierdzał prezydent Izby, a ostatecznie odpowiedni wydział.¹⁰

W skład IPH wchodził też jej syndyk, który pełnił funkcję doradcy prezydenta. Do jego obowiązków należało branie udziału we wszystkich posiedzeniach wydziałów IPH, podczas których przysługiwał mu głos doradczy. Syndykowi podlegali

wszyscy urzędnicy Izby. Często prezydent przekazywał też jemu swoje uprawnienia w zakresie powoływania i zwalniania urzędników Izby.

Do sprawnego działania w tak wielu obszarach życia gospodarczego IPH potrzebowała własnego biura z urzędnikami. W skład personelu wchodził: referenci, stenotypistki, maszynistki, gońcy, pomoce biurowe i woźni. W zależności od dochodów IPH zmieniała się też liczba tych pracowników. Biurem Izby kierował w tym czasie Franciszek Kałuża.¹¹

IPH mogła powoływać stałe komisje dla poszczególnych gałęzi przemysłu lub handlu, w pewnych dziedzinach administracyjnych lub dla odrębnych okręgów terytorialnych. Bydgoska IPH powołała cztery komisje stałe, które zajmowały się handlem detalicznym, przemysłem drzewnym, spożywczym i maszynowym.¹²

Odrębnym organem była Komisja Rewizyjna, składająca się z trzech członków Izby, wybierana raz do roku. Jej zadaniem była kontrola przychodów i wydatków IPH.

Doraźnie mogła też Izba powołać Komisje Rzeczoznawców do wydania opinii o jakości jakiegoś towaru. Najczęściej liczyła ona dwie osoby, ale prezydent mógł zwiększyć lub zmniejszyć liczbę członków takiej komisji. Osoby wybierano na okres jednego roku z przygotowanej wcześniej listy fachowców w danej dziedzinie. Nie musieli oni być jednocześnie członkami IPH.

W 1929 r. struktura IPH uległa reorganizacji. Od tego momentu na czele zarządu stał prezes zamiast przewodniczącego oraz wiceprezesi (w miejsce wiceprzewodniczących). W dniu 14 marca 1929 r. odbyło się plenarne posiedzenie IPH, na którym nowym prezesem został Teofil Wdziękoński. Jednocześnie wtedy wybrano czterech wiceprezesów. W ramach IPH działały dwie sekcje: przemysłowa i handlowa, którym przewodniczyło po dwu wiceprezesów. W sekcji przemysłowej funkcje te powierzono Leonowi Czarlińskiemu i Maksymilianowi Jankowskiemu, a w handlowej Romanowi Stobieckiemu i Maksymilianowi Sentkowskiemu.¹³

Prezes i czterech wiceprezesów tworzyło prezydium Izby. Do jego obowiązków należało: wypowiadanie się w sprawach niecierpiących zwłoki w imieniu całej Izby, nadzór nad prowadzeniem utrzymywanych przez Izbę instytucji (np. szkół), rozstrzyganie w sprawach majątku nieruchomego, układanie i przedstawianie zebraniu plenarnemu budżetu, zatwierdzanie regulaminów sekcji, uchwalanie regulaminu powoływania i sposobu działania rzeczoznawców i kontrolerów, składanie rocznych sprawozdań o stanie gospodarki w okręgu i stwierdzenie zwyczajów handlowych.

Równie szczegółowo statut określał zakres obowiązków prezesa. Prowadził on obrady, wcześniej ustalając ich przedmiot i porządek. We wszystkich sprawach na zewnątrz występował on jako reprezentant Izby. W sprawach codziennych zwoływał sekcje i komisje, ustanawiał i zaprzysięgał rzeczoznawców i kontrolerów oraz podpisywał dokumenty o charakterze prawnym lub majątkowym. Prezes miał duży wpływ na prace biura Izby, ponieważ powoływał i odwoływał jego personel oraz zatwierdzał regulamin wewnętrzny biura. Wiceprezesi IPH byli jednocześnie przewodniczącymi sekcji. Pod-

czas wyborów wiceprezesów ten z kandydatów, który otrzymał największą ilość głosów, zostawał przewodniczącym danej sekcji, a jego zastępcą zostawał drugi w kolejności kandydat o największej liczbie głosów. Obydwie sekcje osobno głosowały na swoich kandydatów. Do zadań wiceprezesów należało przewodniczenie w swoich sekcjach oraz zastępowanie prezesa, gdy ten nie mógł wykonywać swoich obowiązków.¹⁴

Prezes Wdziękoński pełnił swoją funkcję do chwili likwidacji IPH w Bydgoszczy, a potem objął stanowisko wiceprezesa IPH w Gdyni. Natomiast wiceprezesa Leona Czarlińskiego zastąpił Władysław Namysłowski. W tym składzie prezydium przetrwało aż do likwidacji IPH w 1933 r.¹⁵

Zgodnie z wymogami demokracji, najwyższą władzą Izby nie było jednak prezydium, lecz zebranie plenarne. Prawo do zwoływania takiego zebrania miał prezes Izby albo 1/3 radców (w przypadku gdy było to zebranie nadzwyczajne). Liczba radców, czyli członków Izby, nie była stała. Wahała się ona od 36 osób w 1927 r., 46 w 1931 r., do 48 w 1933 r. tuż przed likwidacją IPH. Do ważności uchwał zebrania plenarnego wymagana była obecność co najmniej 1/3 wszystkich radców. Uchwały zapadały bezwzględną większością głosów. Do kompetencji zebrania plenarnego należało wyrażanie opinii o projektach ustaw i rozporządzeń państwowych. Na żądanie władz Izba współpracowała przy opracowywaniu i zmianach ustawodawstwa. Szczególnie dotyczyło to części norm prawnych dotyczących przemysłu, handlu, górnictwa, taryf i przepisów celnych, obrotu towarowego z zagranicą, obrotu pieniężnego, nowych dróg komunikacyjnych, taryf kolejowych i innych przewozowych, prawa podatkowego, monopoli, ochrony pracy, ubezpieczeń i opieki społecznej.¹⁶ Projekt czy też postulaty Izby w znacznym stopniu wpływały na ostateczny kształt ustawodawstwa państwowego.

Do wyłącznych kompetencji zebrań należało uchwalenie regulaminu obrad, statutu dla urzędników, regulaminu Sądu Polubownego i Sądu Honorowego oraz częściowo statutu Izby. Ponadto decydowało ono o utrzymaniu i utworzeniu szkół zawodowych i popieraniu instytucji promujących rozwój gospodarczy.

Zgodnie z nowym statutem, IPH dzieliła się po 1928 r. na dwie sekcje: przemysłową i handlową. Każda z nich opracowywała swój regulamin, który potem zatwierdzało Prezydium IPH. Uchwały na zebraniach sekcji zapadały większością bezwzględną głosów, w obecności co najmniej połowy radców danej sekcji.¹⁷

Podobnie jak w poprzednim okresie, działała po 1928 r. Komisja Rewizyjna, składająca się z trzech osób wybieranych na zebraniu plenarnym spośród wszystkich radców z wyjątkiem składu prezydium. Nowy statut dokładniej określał kompetencje tej komisji: kontrola skarbowości i księgowości Izby, rewizja rachunków i składanie sprawozdań z niej na posiedzeniu plenarnym.

Po 1928 r. działalność Izby oparto na nowo utworzonych komisjach stałych. Powołano wtedy 6 komisji, których siedzibą była Bydgoszcz. Na czele każdej z nich stał przewodniczący i zastępca. Liczyły one od 7 do 16 osób. Każdy z radców mógł wchodzić w skład kilku komisji. Wybór do danej komisji następował na drodze

uchwały zebrania plenarnego na okres kadencji. W obradach wszystkich komisji mogli uczestniczyć delegowani przez dyrektora urzędnicy biura Izby, ale mieli oni tylko głos doradczy.

Komisja Statutowo-Regulaminowa liczyła tylko 7 radców, przewodniczył jej inż. Teofil Wdziękoński, a zastępował go Roman Stobiecki.¹⁸ Komisja ta zajmowała się wszelkimi sprawami dotyczącymi organizacji IPH oraz statutów i regulaminów poszczególnych organów Izby.

Najliczniejsza była Komisja Przemysłowo-Handlowa (16 radców), której przewodniczył Maksymilian Sentkowski. Zastępował go inż. Zygmunt Kittel. Do jej kompetencji należało opiniowanie oraz przedstawianie projektów ustaw przemysłowych i handlowych, sądownictwo handlowe oraz arbitraż, sprawowanie kontroli nad handlem domokrajnym, jarmarkami, wystawami itp. Jednocześnie w ramach tej komisji prowadzono rejestr handlowy, zajmowano się sprawami bankowymi, ubezpieczeniami i zwyczajami handlowymi.¹⁹

Po 1928 r. IPH powołała odrębną Komisję Handlu Zagranicznego, która zajmowała się organizacją eksportu i importu. Ustalała ona zasady reglamentacji przywożonych i wywożonych towarów, przepisów dotyczących paszportów i wiz dla cudzoziemców, politykę traktatową i celną oraz sprawy morskie. Jednocześnie zajmowała się ona sprawami związanymi z wystawami i targami zagranicznymi i udziałem w nich przedstawicieli bydgoskiego przemysłu i handlu. Przewodniczącym tej komisji był Teofil Wdziękoński, a zastępcą Bolesław Kasprowicz. Oprócz nich działało w tej komisji jeszcze 10 radców.²⁰

Przy IPH w Bydgoszczy funkcjonowała też Komisja Podatkowa, której przewodniczył Roman Stobiecki. Zastępował go Julian Sokołowski. Zajmowała się ta komisja, jak wskazuje nazwa, podatkami, ale również sprawami dotyczącymi monopolii.²¹

Jedną z istotniejszych dziedzin dla przemysłu i handlu jest komunikacja. IPH, doceniając jej rolę, powołała osobną komisję zajmującą się tylko komunikacją, tzn. drogami, opłatami przewozowymi, przepisami i warunkami przewozu, rozbudową sieci kolejowej, taryfami kolejowymi, ruchem samochodowym, lotniczym, żeglugą i ruchem turystycznym. W ramach tej komisji zajmowano się też sprawami dotyczącymi poczty, telegrafu i telefonu. Przewodniczącym Komisji Komunikacyjnej był inż. Władysław Namysłowski, a jego zastępcą inż. Stanisław Rolbieski.²²

Ostatnią z powołanych przez IPH była Komisja Polityki Socjalnej i Szkolnictwa. Przewodniczył jej Maksymilian Jankowski, a zastępował go Andrzej Burzyński. Zajmowała się ona sprawami ochrony pracy, ubezpieczeniami społecznymi, opieką społeczną (w części dotyczącej przemysłu i handlu), strajkami, lokautami oraz szkołami zawodowymi (Liceum Handlowe IPH) i kursami dokształcającymi.

Poza komisjami stałymi Izba mogła też powoływać komisje doraźne, określając jednocześnie na zebraniu plenarnym ich zakres działalności, czas funkcjonowania i skład osobowy.

Podobnie jak poprzednio, IPH miała swoje biuro, którym kierował dyrektor, oraz syndyka. Zakres działalności i uprawnienia biura były takie jak przed reorganizacją.

Na żądanie władz prezes IPH mógł ustanowić rzeczoznawców i kontrolerów do wydania opinii i innych działań w zakresie przemysłu i handlu.²³

Po 1928 r. w ramach Izby działały dwa rodzaje sądów: Polubowny i Honorowy. Pierwszy z nich - Sąd Polubowny został ustanowiony rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 lipca 1927 r. Mieścił się przy IPH, ale nie był jej organem. Rozpatrywał on spory wynikłe ze stosunków handlowych krajowych i zagranicznych. Sąd ten składał się z osób wybranych przez plenarne zebranie na okres roku spośród radców i spoza ich grona. Natomiast Sąd Honorowy był ściśle związany z IPH. Jego powołanie i funkcjonowanie określała uchwała zebrania plenarnego Izby.²⁴

Działalność bydgoskiej IPH

Początkowe lata działalności bydgoskiej Izby należały do bardzo pracowitych. Nowo powstałe państwo nie miało podstawowych aktów prawnych normujących stosunki gospodarcze. Powstające projekty norm legislacyjnych były opiniowane i oceniane między innymi przez IPH. Również Izby przedstawiały swoje postulaty dotyczące międzynarodowych traktatów handlowych.

W sprawach ustawodawstwa IPH przede wszystkim zajmowała się ustawami dotyczącymi przemysłu i handlu. W latach 1924-1925 Izba otrzymała do zaopiniowania projekty ustaw dotyczące podatku przemysłowego. IPH w tej sprawie proponowała: zniesienie wielokrotnego opodatkowania, uproszczenie sposobu naliczania podatku i zniesienie podatku od towarów luksusowych. Poparła też ona projekt wprowadzenia podatku ryczałtowego.²⁵ Zaproponowała wprowadzenie zwolnień podatkowych od transakcji eksportowych. Kierując się zasadą równości, Izba dążyła do ujednoczenia w poszczególnych branżach obciążeń podatkowych.²⁶ Wielokrotnie występowała IPH przed nadmiernym fiskalizmem państwa. W pracach nad ustawodawstwem można zauważyć następujące tendencje: blokowanie nadmiernego wzrostu obciążeń przedsiębiorstw wszelkimi opłatami (podatki, ubezpieczenia, koszty wykupu świadectw itp.), zwiększenie roli samorządu gospodarczego oraz utrzymanie jego niezależności (prace nad nowelizacją prawa przemysłowego).²⁷ Jednocześnie Izba preferowała uproszczenia procedur związanych z prowadzeniem przedsiębiorstw (na przykład uproszczenie i ujednoczenie zasad prowadzenia ksiąg handlowych oraz przeciwdziałanie nadmiernemu obciążaniu przedsiębiorstw obowiązkiem udzielania danych statystycznych).²⁸

Oprócz prac nad konkretnymi projektami ustaw, IPH podnosiła sprawy zmian ustawodawstwa w ramach swoich wystąpień prezentujących ogólną sytuację w gospodarce. W okresie kryzysu gospodarczego Izba wystąpiła z obszernym memoriałem, apelując o włączenie Bydgoszczy do rządowego programu pomocy dla Pomorza. W uzasadnieniu powoływano się na związki Bydgoszczy z tym województwem

oraz znaczenie miasta dla pomorskiej gospodarki. Postulowano wprowadzenie ulg podatkowych, pożyczek dla kupiectwa i przemysłu, taryf ulgowych, zwiększenie dostaw rządowych, wzrost kredytów budowlanych oraz subwencji dla bezrobotnych.²⁹

Znaczna część działalności Izby była związana z rozwojem eksportu. IPH popierała nawiązywanie przez Polskę kontaktów handlowych z innymi państwami oraz informowała o nowo zawartych traktatach państwowych. Ministerstwo Przemysłu i Handlu zwracało się często do Izby z prośbą o przedstawienie własnych postulatów i żądań w sprawach dotyczących rokowań handlowych. Tak było podczas prac nad traktatem z Niemcami. Od 13 lutego do 4 marca 1926 r. IPH zwołała 12 konferencji z przedstawicielami poszczególnych gałęzi przemysłu regionu, celem wypracowania wspólnego stanowiska w tej sprawie. Przedstawiono ministerstwu liczne memoriały z propozycjami stawek celnych, zapewniającymi ochronę regionalnego przemysłu.³⁰ Traktat ten był szczególnie istotny wobec pogorszenia kontaktów handlowych w latach 1925-1930 (polsko-niemiecka wojna gospodarcza). IPH jednak chciała wywalczyć jak najlepsze warunki dla polskiego eksportu i była przeciwna zbytnej uległości wobec Niemiec. Działacze Izby podkreślali, że wojna gospodarcza - ogólnie niekorzystna dla gospodarki, w nielicznych przypadkach była zjawiskiem pozytywnym. Przede wszystkim wyeliminowano konkurencję firm niemieckich na polskim rynku. Wobec utrudnień w eksporcie artykułów z Niemiec, rozwinięto produkcję krajową. W wielu wypadkach znalaziono nowe rynki zbytu dla polskich produktów, co przyczyniło się do większej stabilizacji eksportu.³¹

Podstawowym zadaniem IPH w dziedzinie rozwoju eksportu było pośredniczenie w kontaktach handlowych pomiędzy firmami polskimi a zagranicznymi. Izba informowała przedsiębiorstwa krajowe o wszelkich możliwościach eksportowych oraz starała się pomóc w zorganizowaniu takiego przedsięwzięcia. Przykładem takich działań może być zorganizowanie eksportu wędlin za granicę w 1929 r. W tym samym roku IPH zorganizowała oraz sfinansowała zakłady badające masło przeznaczone na eksport. Podniosło to jego jakość, a tym samym polepszyło warunki zbytu wobec zwiększającej się konkurencji w handlu światowym.³² Jednocześnie powszechną praktyką były prośby firm zagranicznych, kierowane do Izby, o wskazanie polskich przedsiębiorstw godnych zaufania w celu nawiązania współpracy. IPH wysyłała w takich przypadkach spis większych zakładów działających w danej branży.

IPH prowadziła ożywioną wymianę informacji gospodarczych z większością państw europejskich oraz Stanami Zjednoczonymi, Kanadą i Brazylią. O skali tych kontaktów świadczyć może zestawienie z 1931 r., kiedy Izba udzieliła 187 razy informacji o źródłach zakupu lub zbytu określonych towarów.³³ Pośrednio działalnością ułatwiającą zagraniczne kontakty handlowe były wszelkie udogodnienia przy udzielaniu wiz dla cudzoziemców oraz wydawaniu paszportów (względnie pozwoleń na wyjazd za granicę) dla własnych obywateli. IPH wielokrotnie interweniowała w tych

sprawach, postulując uproszczenia wszelkich formalności. Szczególnie zabiegano o skrócenie procedury przyznawania zniżki w opłacie paszportowej.

IPH domagała się również przyspieszenia udzielania polskich wiz dla zagranicznych kupców, a w szczególności dla niemieckich handlarzy drzewem. Pismo w tej sprawie wysłano do Konsulatu Generalnego w Berlinie. IPH prosiła w nim o wydawanie wiz w nagłych sprawach bezzwłocznie, w celu wykorzystania pomyślnej koniunktury w handlu drzewem.³⁴

W ramach swojej działalności IPH zajmowała się też sprawami związanymi z komunikacją. Z uwagi na jej duże znaczenie dla rozwoju przemysłu i handlu, Izba dążyła przede wszystkim do rozbudowy sieci połączeń kolejowych. Jednym z poważniejszych problemów po odzyskaniu niepodległości było połączenie trzech odrębnych systemów kolejowych w jedną całość. Poszczególne części Polski były związane gospodarczo z państwami zaborczymi i nie było potrzeby w tamtym czasie rozbudowywać połączeń pomiędzy poszczególnymi zaborami. Zabór pruski stanowił fragment układu komunikacyjnego Niemiec, dlatego brakowało dogodnych połączeń z pozostałymi ziemiami polskimi.³⁵ Do najpilniejszych zadań IPH zaliczyła budowę lokalnych linii kolejowych (między innymi: Janowiec-Rogowo-Mogilno, Gołańcz-Osiek-Wyrzysk) oraz powstanie strategicznej dla całej Polski magistrali węglowej Herby Nowe-Gdynia.³⁶ Budowę jej rozpoczęto w 1925 r. Chodziło o skrócenie połączenia kolejowego pomiędzy Śląskiem a portem w Gdyni. Magistrala ta miała charakter tranzytowy, a jej łączna długość wynosiła 480 km. W swoim północnym odcinku przebiegała przez Kujawy i Pomorze.³⁷ IPH apelowała do Ministerstwa Kolei, aby uwzględnić w planach budowy interesy społeczności lokalnych i poprowadzić tę linię przez Koronowo-Tucholę-Czersk. Niestety, nie przychyłono się do prośby Izby, motywując to wydłużeniem trasy oraz wzrostem kosztów eksploatacji.³⁸ Jednocześnie IPH wielokrotnie interweniowała w sprawach dotyczących ustanawiania nowych połączeń czy rozkładów jazdy PKP.

Drugim ważnym działem komunikacji dla rozwoju gospodarczego była łączność telefoniczna. Od samego początku IPH działała na rzecz bezpośredniego połączenia Bydgoszczy z innymi ośrodkami przemysłowymi w kraju i za granicą. Szczególnie ważne było połączenie z Niemcami, które zostało uruchomione w 1926 r. po długoletnich staraniach Izby.³⁹ Z uwagi na tradycje oraz duże znaczenie handlu drewnem dla okręgu, w znacznym stopniu wykorzystywano transport wodny. Izba postulowała w swoich wystąpieniach poprawę stanu dróg wodnych i większe wykorzystanie tego taniego środka transportu. Podkreślała stały wzrost przewożonych tą drogą towarów, pomimo zmniejszenia konkurencyjności w stosunku do przewozów kolejowych. Zwracała też uwagę na znaczne możliwości zwiększenia obrotów portu gdyńskiego, w przypadku poprawy stanu dróg wodnych, co znacznie obniży koszty dowozu towaru z głębi kraju. IPH, zgodnie z ustawą, miała zagwarantowane dwa miejsca dla swoich przedstawicieli w Wojewódzkiej Radzie Wodnej. W 1929 r. na reprezentantów Izby wybrano inż. Stanisława Rolbieskiego i inż. Franciszka Siemiradzkiego.⁴⁰

Ogromnym sukcesem IPH było powołanie w Bydgoszczy dwu giełd: drzewnej oraz zbożowo-towarowej. Pierwsza z nich rozpoczęła działalność 28 marca 1925 r. Jeszcze przed jej otwarciem Minister Przemysłu i Handlu zatwierdził zarówno kandydatów na maklerów, jak i regulamin notowań. Biura jej mieściły się w wydzierżawionych przez Izbę dwu salach na parterze budynku przy Nowym Rynku 8.⁴¹ Celem powstania Giełdy Drzewnej była konsolidacja przemysłu drzewnego zachodniej Polski oraz ułatwienie zaopatrywania się przemysłu w surowiec. Zajmowała się ona handlem drzewem nieobrobionym, obrobionym oraz masowymi wyrobami z drewna. Ponadto, w zakresie jej kompetencji znajdowały się wszelkie sprawy związane z handlem drzewem, jak: ubezpieczenia, przewozy, pośrednictwo i spedycja. Transakcji można było dokonywać na zebraniach giełdowych, do których mieli dostęp członkowie Giełdy, legitymujący się kartami giełdowymi. Natomiast osoby nie będące jej członkami mogły uczestniczyć w zebraniach w charakterze gości, bez prawa zawierania transakcji handlowych.⁴² Otwarcia Giełdy dokonał prezes IPH - Bolesław Kasprowicz, który był jednocześnie komisarzem giełdowym.⁴³ Natomiast prezesem Giełdy wybrano Mariana Namysła z Poznania.⁴⁴ Giełda ta była jedyną tego typu placówką w Polsce. Jednak znaczenie jej wobec dekoniumktury w przemyśle drzewnym i znacznego ograniczenia eksportu drewna (wojna celna z Niemcami) było niewielkie.⁴⁵

Znacznie większe znaczenie dla regionalnej gospodarki miała powstała 31 lipca 1933 r. Giełda Zbożowo-Towarowa. Prace nad jej utworzeniem IPH podjęła już w 1923 r., jednak wobec małego zainteresowania nie udało się wtedy doprowadzić do pomyślnego powołania tej instytucji. W 1932 r. Izba wznowiła działania w tej sprawie, powołując podczas jednego z zebrań Komitet Organizacyjny. Po konsultacji celowości powołania nowej giełdy oraz ustaleniu jej regulaminu z licznymi organizacjami gospodarczymi (między innymi: Izbami Rolniczymi w Toruniu i Poznaniu, Pomorskim Towarzystwem Rolniczym, Naczelną Organizacją Zjednoczenia Rolnictwa i Przemysłu Rolnego Zachodniej Polski), wystąpiono o zatwierdzenie statutu przez władze państwowe. Swoim obszarem działania Giełda obejmowała województwo pomorskie i część poznańskiego (tereny te po 1938 r. tworzyły tzw. Wielkie Pomorze). Szybki wzrost liczby jej członków oraz zawieranych transakcji świadczył o stałym rozwoju tej instytucji. Wśród uczestników największą grupę stanowili przedstawiciele prywatnego handlu, przedsiębiorstwa przemysłowe oraz rolnicy i organizacje rolnicze. Średnio odbywało się 290 zebrań giełdowych w roku. W obrotach poszczególnymi artykułami najwięcej transakcji przypadało na żyto, następnie kolejno: jęczmień, pszenicę, otręby, owies, ziemniaki i pozostałe. Po każdym zebraniu Komisja Notowań ustalała ceny około 80 artykułów, które następnie podawano w cedułach urzędowych, przez radio oraz w prasie.⁴⁶ Swoją działalnością giełdy przyczyniły się do wyrównania poziomu cen oraz standaryzacji jakości zboża w całym kraju. W 1931 r. powołano Związek Giełd Zbożowo-Towarowych, do którego należała również Giełda w Bydgoszczy.⁴⁷ Zajmowała ona 3 miejsce pod względem obrotów

wśród wszystkich ówczesnych giełd zbożowo-towarowych w Polsce. Organami kierującymi Giełdą były Rada Giełdowa oraz Prezydium Giełdy. Prace swoje prowadziła ona w ramach: Komisji Rzeczoznawców (przeprowadzała ekspertyzy artykułów rolnych), Komisji Dyscyplinarnej i Odwoławczej, Komisji Rewizyjnej. Przy Giełdzie działał też Sąd Rozjemczy rozpatrujący spory wynikłe przy zawieraniu transakcji giełdowych. Zarząd Giełdy położył też nacisk na prace kodyfikacyjne obowiązujących na Giełdzie przepisów. Przyczynił się on do opracowania statutu Giełdy, regulaminów (wyborczego, poszczególnych komisji, notowań kursów, transakcji giełdowych) oraz ujedynolicił układ i terminologię cedułów urzędowych. Prace te prowadzono w porozumieniu z innymi giełdami oraz w ramach działalności w Związku Giełd.⁴⁸

W okresie międzywojennym nastąpił też rozwój usług reklamowych i związanych z tym środków technicznych. Zaskakuje zarówno bogata forma zdobnicza ulotek reklamowych, jak i powszechność ich wydawania. Izba nie brała udziału w akcjach reklamowych poszczególnych przedsiębiorstw, jednak jako instytucja samorządu gospodarczego starała się ogólnie promować cały przemysł i handel przy okazji licznych wywiadów prasowych. Angażowała się też w publikowanie wydawnictw okolicznościowych poświęconych częściowo lub w całości gospodarce (np. artykuł do specjalnego numeru „Ilustracji” poświęconego Bydgoszczy czy subwencja dla wydawnictwa „Polska Bydgoszcz”).⁴⁹

O profesjonalnym podejściu Izby do reklamy świadczyło zachęcanie firm do udziału w Wystawie Reklamy i Międzynarodowym Kongresie Reklamy, który odbył się w sierpniu 1929 r. w Berlinie.⁵⁰

Przykładem bezpośredniego zaangażowania się IPH w dziedzinie reklamy było zorganizowanie „Stałego okręgowego pokazu wzorów i wynalazków przemysłowych”. Bydgoska wystawa była trzecią tego rodzaju w Polsce, po Lwowie i Warszawie. Uroczyste otwarcie nastąpiło w styczniu 1924 r. IPH na potrzeby tej wystawy oddała 6 pomieszczeń w swoim budynku przy Nowym Rynku 8.⁵¹ Ekspozyty pogrupowano w następujące działy: spożywczy, chemiczny, mineralny, metal-porcelanowy, metalowy, drzewny, skórzany i przetworów zwierzęcych, kauczukowy, papierniczy, budowlany, włókienniczy, kilimów, ortopedyczny, reklamowy. Mała liczba wystawców w niektórych działach świadczyła o perspektywicznym podejściu do tego przedsięwzięcia i nadziejach na rozwój wystawy.⁵² Honorowym gościem był Prezydent Rzeczypospolitej Stanisław Wojciechowski, który 5 sierpnia 1924 r. w towarzystwie działaczy Izby zwiedził wystawę.⁵³

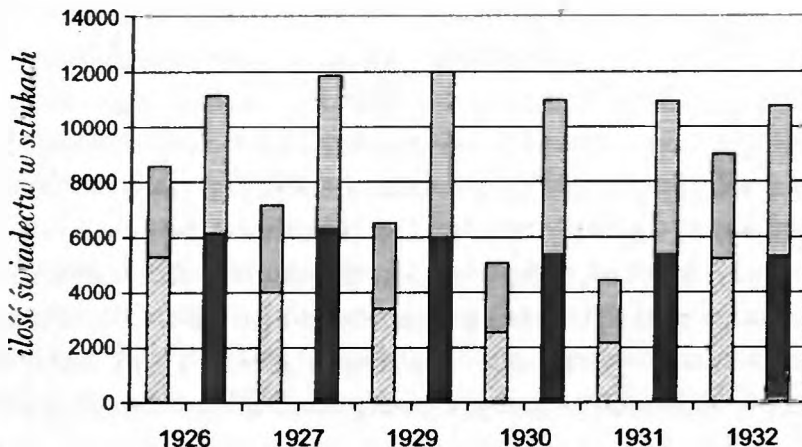
IPH angażowała się również w inne wystawy gospodarcze w kraju i za granicą. Szczególne znaczenie miały zawsze wystawy w Poznaniu. W 1920 r. z inicjatywy Związku Towarzystw Kupieckich zdecydowano się zorganizować tam cykliczną wystawę gospodarczą. Szeroko wtedy też dyskutowano nad nazwą dla tej imprezy. Proponowano np. „Kontrakty Poznańskie - wystawa towarów przemysłu”, ale ostatecznie zdecydowano się nazwać ją „Targi Poznańskie”.⁵⁴ W 1921 r. odbyła się pierwsza

edycja tych targów. Bydgoska Izba szeroko informowała oraz patronowała tej imprezie, zachęcając do udziału w niej. Powołano nawet specjalny komitet, złożony z osób zainteresowanych w zaprezentowaniu się na tych targach, na czele którego stanął Melchior Wierzbicki.⁵⁵ Natomiast prezydent IPH - Bolesław Kasprowicz zasiadał w Radzie Głównej Powszechnej Wystawy Krajowej, organie odpowiedzialnym za przygotowanie wystawy.⁵⁶ W latach 1921-1924 w „Targach Poznańskich” uczestniczyły prawie wyłącznie firmy krajowe, dopiero od 1925 r. przekształciły się one w imprezę międzynarodową. Decydujące znaczenie dla rozwoju targów miał rok 1929, kiedy to odbyła się Powszechna Wystawa Krajowa, prezentująca dorobek 10-letniego okresu istnienia niepodległej Polski.⁵⁷ Wśród prezentujących się firm z okręgu IPH w Bydgoszczy nagrodzono najwyższymi odznaczeniami targowymi (Wielkimi Złotymi Medalami) trzy firmy: „Kabel Polski”, „Fabrykę Traków i Maszyn - C. Blumwe i Syn” i „Wielkopolską Garbarnię” z Gniezna.⁵⁸ Natomiast bydgoska IPH zaprezentowała się w ramach wspólnej ekspozycji z innymi Izbami, wystawiając wydawnictwa izbowe, wykresy statystyczne i inne materiały ukazujące jej osiągnięcia.⁵⁹

Innym ważnym obszarem działalności IPH było wydawanie orzeczeń na temat zwyczajów handlowych. Miały one przede wszystkim praktyczne znaczenie, pozwalając zorientować się kupcom w ogólnie panujących stosunkach handlowych.

Wykres nr 1

Ilość rocznych świadectw przemysłowych dla przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych wykupionych w okręgu IPH w Bydgoszczy w latach 1926-1932 (z uwzględnieniem podziału na trzy największe ośrodki przemysłowe).

- świadectwa dla przedsiębiorstw przemysłowych z Bydgoszczy, Gniezna i Inowrocławia
- świadectwa dla przedsiębiorstw przemysłowych z pozostałych powiatów
- świadectwa dla przedsiębiorstw handlowych z Bydgoszczy, Gniezna i Inowrocławia
- świadectwa dla przedsiębiorstw handlowych z pozostałych powiatów

Uwaga:

Dla 1928 r. brak danych. Dla wszystkich ośrodków świadectwa liczone razem dla miasta i powiatu.

Źródło: *Sprawozdania IPH w Bydgoszczy za lata 1928-1932.*

Większość zwyczajów dotyczyła szczegółowego postępowania przy zawieraniu konkretnych transakcji.⁶⁰

Izba zajmowała się również zbieraniem danych statystycznych oraz prowadziła kataster firm ze swojego okręgu.

Corocznie Izba publikowała zestawienie wykupionych świadectw przemysłowych dla przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych w swoim okręgu. Dzieliły się one na kategorie w zależności od wielkości przedsiębiorstwa. W grupie przedsiębiorstw przemysłowych wyróżniano 8 kategorii, a wśród handlowych 5 kategorii. Przemysł w regionie był głównie skoncentrowany w największych ośrodkach, gdzie sprzedawano od 40% do 50% wszystkich świadectw. Oprócz świadectw rocznych przedsiębiorstwa mogły wykupić półroczne, jednak sprzedawano ich stosunkowo niewiele (około 8%). Wprowadzenie przez państwo sprzedaży świadectw było formą opodatkowania działalności gospodarczej. Do ceny świadectwa doliczano specjalny dodatek w wysokości 15%, który był głównym źródłem finansowania IPH w Polsce. Poza tym, Izba pobierała niewielkie opłaty za wystawianie zaświadczeń i inne czynności. Należy też podkreślić, że najwięcej sprzedawano świadectw najniższej kategorii. Obok zbierania danych statystycznych o charakterze gospodarczym publikowano też statystyki o bezrobociu, szkolnictwie, ubezpieczeniach i wypadkach przy pracy.

Do zadań IPH należało prowadzenie katastru firm, czyli spisu wszystkich przedsiębiorstw z okręgu (z wyjątkiem nie posiadających stałej siedziby). Zawierał on nazwisko właściciela, rodzaj firmy, adres siedziby, datę i numer wpisu do rejestru handlowego, rodzaj wykupionego świadectwa przemysłowego, ilość zatrudnionych pracowników, a nawet dane na temat używanych silników.⁶¹

W latach 1928-1933, wobec planowanego powiększenia województwa pomorskiego, na nowo rozgorzał spór o lokalizację jego stolicy. Nie zabrakło też licznych wypowiedzi działaczy Izby w tej sprawie. W dniu 12 października 1929 r. IPH wydała oświadczenie, w którym udzieliła pełnego poparcia dla planowanych zmian administracyjnych, jednocześnie wysuwając argumenty uzasadniające lokalizację stolicy województwa w Bydgoszcy. Nazwano to miasto „metropolią północy”, podkreślając jej potencjał gospodarczy, a także przesłanki historyczne (siedziba Regencji w zaborze pruskim). W 1930 r. wysunięto kolejne argumenty, dowodząc jej znaczenia w dziedzinie kulturalno-oświatowej jako siedziby licznych szkół, gimnazjów i teatrów.⁶² Pisano też: „Zagadnienia natury politycznej, z których wynika jaskrawo, że m. Bydgoszcz pozostało nadal bazą i ośrodkiem operacyjnym czynników wrogich, co wymagało koncentracji wysiłków i środków przeciwdziałających. Jedynym skutecznym posunięciem, zdaniem sfer gospodarczych, jest przeniesienie siedziby województwa pomorskiego do m. Bydgoszcy”. Autor miał z pewnością na myśli zagrożenia ze strony mniejszości niemieckiej. Rywalizacja bydgosko-toruńska była tak zacięta, że nie żałowano sobie wzajemnych złośliwości i krytycznych uwag w stylu: „Mgła unosząca się nad Wisłą przysłania władzom toruńskim interesy Bydgoszcy”.⁶³ Oprócz IPH, za przeniesieniem stolicy

do Bydgoszczy optowały również władze miasta i inne bydgoskie organizacje.⁶⁴ Niestety, pomimo poważnych argumentów natury gospodarczej stolica pozostała w Toruniu.

Izba angażowała się również w popularyzowanie nowoczesnych polskich rozwiązań technicznych i produktów. Dbała o nagłaśnianie tych spraw w mediach oraz podkreślała korzyści płynące z inwestowania w rozwój zakładów. Często też zwracały się do IPH instytucje zagraniczne z prośbą o udzielenie informacji na temat nowych polskich produktów. Szczególnie dużo informacji na ten temat zawierają Sprawozdania IPH w części poświęconej rozwojowi przemysłu w jej okręgu. W 1929 r. Izba informowała o wprowadzeniu nowatorskiego sposobu suchego klejenia płyt przez firmę „Oswa”, jedyne w okręgu producenta sklejek i płyt stolarskich.⁶⁵ Starano się też zainteresować instytucje państwowe pierwszą polską maszyną do pisania, którą zaczęła w 1929 r. produkować bydgoska firma „Iskra”. W pokazie zorganizowanym przez producenta brał udział prezydent IPH, przedstawiciele władz i zainteresowani w jej zbyciu handlowcy. Wyniki pokazu ogłoszono w prasie, w związku z czym IPH otrzymywała liczne zapytania w tej sprawie z kraju i zagranicy.⁶⁶ Przykładem innego wynalazku, którym zainteresował się Zarząd Komunalny z Antwerpii, była technologia przerobu ludzkich ekskrementów na nawóz, opracowana przez inż. Stoltza. W tym wypadku IPH dotarła do firmy, która wykupiła patent na wspomnianą technologię i skontaktowała ją ze stroną belgijską.⁶⁷

Do obowiązków Izby należało ponadto wydawanie różnorodnych zaświadczeń i świadectw, związanych z handlem i przemysłem. Obok wspomnianych poświadczzeń o celowości wydania paszportów ulgowych wystawiano poświadczenia rejestracji firm, poparcia wniosków o ulgi celne, świadectwa pochodzenia towarów, podania o import towarów podlegających reglamentacji, informacje o cenach rynkowych. Za czynności związane z wystawianiem tych dokumentów IPH pobierała niewielkie opłaty. Również odpłatne było ustanowienie komisji rzeczoznawców, której zadaniem było wydanie opinii w sprawie jakości towarów.⁶⁸

W ramach zakresu działalności Izby mieściła się również oświata. Po 1920 r. brakowało w Bydgoszczy średniej szkoły handlowej, uprawniającej absolwentów do podjęcia studiów. IPH postanowiła utworzyć i utrzymać taką placówkę. Materiałną podstawą utrzymania jej było 25% dodatku do wykupu patentów przemysłowych w okręgu Izby. Szczególnie do jej otwarcia przyczynili się prezydent IPH - Bolesław Kasprowicz, jej syndyk Gabriel Tadeusz Henner de Manstein oraz prezydent Bydgoszczy i wiceprzewodniczący Izby Bernard Śliwiński. Bezpośredni zarząd i nadzór nad szkołą sprawowała IPH za pośrednictwem wybranego przez siebie kuratorium, w skład którego wchodził: prezes IPH (jako przewodniczący), dyrektor Izby (jako sekretarz) oraz 6 radców wybranych przez plenarne zebranie Izby.⁶⁹ Uroczyste otwarcie szkoły odbyło się 16 października 1923 r.⁷⁰ W 1926 r. IPH zakupiła na potrzeby tej placówki budynek przy ulicy Królowej Jadwigi 25. Program szkoły obejmował przede wszystkim przedmioty zawodowe: naukę o handlu, arytmetykę handlową, korespon-

dencję polską, księgowość, towaroznawstwo, ekonomię, prawo, stenografię. Do przedmiotów obowiązkowych ogólnokształcących należały: język polski i niemiecki, historia, geografia gospodarcza, wiedza obywatelska i religia.⁷¹ W ciągu 17 lat istnienia szkoła wykształciła około 800 absolwentów.

Działalność swoją propagowała Izba poprzez różnego rodzaju publikacje (własne, w prasie codziennej oraz okolicznościowe). Często też wspomagała ona finansowo wydawnictwa nie związane z IPH, a poświęcone gospodarce (np. wspomniana pomoc przy wydaniu publikacji „Polska Bydgoszcz”). Do własnych wydawnictw Izby należały: Sprawozdania IPH, „Wiadomości Gospodarcze”, „Biuletyn Gospodarczy” oraz miesięcznik „Ryba”. Sprawozdania przedstawiały działalność samej IPH, jak również sytuację gospodarczą w jej okręgu. Niekiedy osobno publikowano „Sprawozdania o sytuacji w okręgu IPH”, szczególnie zdarzało się to w okresie kryzysu. Organem prasowym Izby były „Wiadomości Gospodarcze”, które ukazywały się stosunkowo nieregularnie.⁷² W 1931 r. opublikowano 11 numerów „Biuletynu Gospodarczego”, który wysłano bezpłatnie wszystkim radcom, zainteresowanym władzom oraz organizacjom gospodarczym.⁷³ Od grudnia 1928 r. ukazywał się miesięcznik „Ryba”, pismo poświęcone zagadnieniom rybołówstwa oraz propagujące spożycie ryb w Polsce. W 1931 r., ze względu na charakter publikacji, przeniesiono je do Gdyni.⁷⁴

IPH w Gdyni

Na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 30 września 1933 r. zapadła decyzja o likwidacji IPH w Bydgoszczy. Z dniem 1 października 1933 r. teren działalności Izby podzielono pomiędzy Izbę gdyńską i poznańską.⁷⁵ Jednocześnie w Bydgoszczy miała działać ekspozytura IPH w Gdyni o szerokim zakresie kompetencji. Syndyk Izby gdyńskiej obiecał, że ekspozytura będzie miała prawo wystawiać zaświadczenia paszportowe, eksportowe i importowe oraz opinie. Dodatkowo Bydgoszcz miała być siedzibą komisji: podatkowej, socjalnej i szkolnej. Z trzech posiedzeń plenarnych, jakie Izba odbywała w roku, jedno miało się odbywać w Bydgoszczy.⁷⁶

Gdyńska IPH powstała w 1931 r., kiedy to rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 13 maja przeniesiono siedzibę Izby z Grudziądza do Gdyni. Warto podkreślić jej specyfikę, ponieważ była jedyną w Polsce Izbą, na której terenie znajdowało się miasto portowe. Izba dzieliła się na 3 sekcje: przemysłową, handlową i żeglugowo-portową. Sekcje, z wyjątkiem żeglugowo-portowej, liczyły po 20 radców z wyborów, 2 mianowanych i 2 z kooptacji. Trzecia sekcja liczyła 10 radców wybieranych, 1 z nominacji i 1 z kooptacji.

Pierwsze konstytucyjne zebranie gdyńskiej IPH odbyło się 10 listopada 1931 r. w Gdyni. Wybrano na nim prezesa i siedmiu wiceprezesów Izby na pięcioletnią kadencję. Funkcję prezesa objął inż. Napoleon Korzon, dyrektor Polsko-Skandynawskiego Towarzystwa Transportowego („Polskarob”). Jednocześnie był on preze-

sem Rady Interestantów Portu w Gdyni. Wiceprezesami wybrano: Sylwestra Buszczyńskiego (reprezentującego sfery gospodarcze Torunia), Bronisława Hozakiewicza (Toruń), Lucjana Byczkowskiego (Gdynia), dr. Władysława Smolenia (Gdynia), Władysława Rawicza-Szczerbo (Gdynia), Zbigniewa Jagodzińskiego (Grudziądz) oraz Tadeusza Marchlewskiego (Grudziądz).⁷⁷ Następne wybory do władz Izby odbyły się w marcu 1935 r. Prezesem został Stanisław Tor, dyrektor firmy „Page” z Gdyni. Dokonano też wyboru siedmiu wiceprezesów IPH. W sekcji przemysłowej wybrani zostali inż. Alfred Dziedziul z Chełmna i dr Konrad Kasperowicz z Bydgoszczy; w sekcji handlowej Bronisław Kentzer z Bydgoszczy, Tadeusz Marchlewski z Grudziądza i dr Władysław Smoleń z Gdyni; w sekcji żeglugowo-portowej Feliks Kollat i inż. Władysław Rawicz-Szczerbo (obaj z Gdyni).⁷⁸ Izba gdyńska była najliczniej reprezentowaną w parlamencie spośród wszystkich organizacji gospodarczych swojego terenu. W wyborach w 1935 r. radcy IPH w Gdyni uzyskali 3 mandaty poselskie i 1 senatorski, co było dużym sukcesem.

Od samego początku IPH w Gdyni aktywnie popierała ideę budowy własnego portu, pragnąc się uniezależnić od Gdańska. Wyrażało to się stałą współpracą IPH z samorządem Gdyni i władzami państwowymi odpowiedzialnymi za tę inwestycję. Przedstawiciele IPH wchodzili w skład Tymczasowej Rady Portu, która była organem doradczym przy Urzędzie Morskim. Zadaniem jej było wydawanie opinii w sprawach związanych z: rozbudową portu, wydawaniem koncesji i dzierżaw, ustalaniem taryf i opłat portowych oraz eksploatacją portu. Do 1934 r. Izba kładła główny nacisk w swoich pracach na rozbudowę portu i jego wyposażenie techniczne. Po czym uznała ten etap za zamknięty i skoncentrowała się (od 1935 r.) na rozbudowie przedsiębiorstw handlowych działających na terenie portu. Izba bezpośrednio nie ingerowała w działalność poszczególnych firm portowych, a jedynie dbała o usprawnienie warunków, w jakich funkcjonowały firmy spedytorskie, maklerskie i armatorskie. W ramach tych działań zwiększyła ilość powoływanych rzeczoznawców portowych, ustalała zwyczaje handlowe dla portu, powoływała do życia arbitraże dla pewnych grup towarów i giełdy towarowe.⁷⁹

IPH w Gdyni działała aż do wybuchu wojny. Ostatnie plenarne posiedzenie Izby odbyło się w kwietniu 1939 r. W sierpniu 1939 r. ewakuowano IPH najpierw do Torunia, a następnie do Włocławka. Tam 5 września 1939 r. rozwiązano ją.

---

1 Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Wstęp do inwentarza IPH w Bydgoszczy, s. 1.

2 Sprawozdanie IPH w Bydgoszczy za rok 1925, s. 3-5.

3 „Dziennik Bydgoski” nr 151 z 6 lipca 1923 r., s. 3.

4 Sprawozdanie IPH za 1925 r., s. 3-5.

5 „Dziennik Bydgoski” nr 151 z 6 lipca 1923 r., s. 3.

6 „Dziennik Bydgoski” nr 212 z 1921 r.

7 Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, akta Izby Przemysłowo-Handlowej w Bydgoszczy (dalej: APB, IPH), sygn. 508, Statut Izby.

- 8 Sprawozdanie... za 1925 r., s. 3.
- 9 Sprawozdanie... za lata 1920-1923, s. 39.
- 10 APB, IPH, sygn. 508, Statut Izby.
- 11 Tamże.
- 12 Tamże.
- 13 Sprawozdanie... za 1929 r., s. 2-4.
- 14 APB, IPH, sygn. 379, Statut Izby.
- 15 Sprawozdanie... za 1932 r., s. 151.
- 16 APB, IPH, sygn. 379, Statut Izby.
- 17 APB, IPH, sygn. 379, Statut Izby.
- 18 Sprawozdanie... za 1932 r., s. 154.
- 19 APB, IPH, sygn. 379, Statut Izby.
- 20 Sprawozdanie... za 1932 r., s. 155.
- 21 APB, IPH, sygn. 379, Statut Izby.
- 22 Sprawozdanie... za 1932 r., s. 155.
- 23 APB, IPH, sygn. 379, Statut Izby.
- 24 Tamże.
- 25 Sprawozdanie... za 1925 r., s. 41-42.
- 26 Sprawozdanie... za 1924 r., s. 30-31.
- 27 APB, IPH, sygn. 290, Stanowisko IPH w sprawie nowelizacji prawa przemysłowego.
- 28 APB, IPH, sygn. 290, Stanowisko...; Sprawozdanie... za 1926 r., s. 22-23.
- 29 Sprawozdanie... za 1930 r., s. 151.
- 30 Sprawozdanie... za 1926 r., s. 17-18.
- 31 Sprawozdanie... za 1930 r., s. 15-16.
- 32 Sprawozdanie... za 1929 r., s. 19-20; Sprawozdanie IPH o położeniu i rozwoju życia gospodarczego w okręgu Izby w 1929 r., s. 41-42.
- 33 Sprawozdanie... za 1931 r., s. 173.
- 34 Sprawozdanie... za 1924 r., s. 21-22.
- 35 Z. Landau, J. Tomaszewski, *Trudna niepodległość*, s. 80-82.
- 36 Sprawozdanie... za lata 1920-1923, s. 23.
- 37 M. Jabłonowski, *Cztery lata przed wojną*, Olsztyn 1996, s. 149-150.
- 38 Sprawozdanie... za 1926 r., s. 8-9.
- 39 Sprawozdanie... za 1926 r., s. 16; Sprawozdanie... za 1925 r., s. 19-20.
- 40 Sprawozdanie... za 1929 r., s. 14-15.
- 41 Sprawozdanie... za 1924 r., s. 36-39.
- 42 „Dziennik Bydgoski” nr 71 z dnia 27 marca 1925 r., s. 2; „Gazeta Handlowa” nr 4 z 31 maja 1926 r.
- 43 Sprawozdanie... za 1929 r., s. 4.
- 44 Sprawozdanie... za 1925 r., s. 35.
- 45 *Historia Bydgoszczy...*, s. 159-160.
- 46 M. Wójcik, *Powstanie i działalność Giełdy Zbożowo-Towarowej w Bydgoszczy*, [w:] *Monografia Wielkiego Pomorza i Gdyni*, Toruń - Lwów 1939, s. 180-182; Sprawozdanie... za 1932 r., s. 128-131.
- 47 *Encyklopedia historii gospodarczej...*, t. I, s. 199.
- 48 M. Wójcik, *Powstanie i działalność Giełdy...*, s. 180-182.
- 49 Sprawozdanie... za 1929 r., s. 15; „Ilustracje” nr 31 z 1927 r.
- 50 Sprawozdanie... za 1929 r., s. 40.
- 51 „Dziennik Bydgoski” nr 14 z 17 stycznia 1924 r., s. 4.
- 52 *Przewodnik po stałym okręgowym pokazie wzorów i wynalazków urządzonym przez IPH w Bydgoszczy*, Bydgoszcz 1924, s. 1-8.
- 53 „Dziennik Bydgoski” nr 181 z 6 sierpnia 1924 r., s. 2.
- 54 APB, akta IPH w Poznaniu, sygn. 1424.
- 55 „Dziennik Bydgoski” nr 60 z 15 marca 1921 r., s. 4.
- 56 Sprawozdanie... za 1929 r., s. 4.
- 57 W. Engel, *Przeszłość, teraźniejszość i perspektywy Międzynarodowych Targów Poznańskich*, [w:] „Kronika miasta Poznania”, 1961, nr 2, s. 22-24; Topolski J., *Wielkopolska poprzez wieki*, Poznań 1999, s. 262-265.
- 58 APB, akta Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, sygn. 9689.

- 59 Sprawozdanie... za 1928 r., s. 63-64.
- 60 T. Rzepecki, *Bydgoskie zuryczaje handlowe*, Poznań 1933, s. 3-27.
- 61 APB, akta IPH, sygn. 283.
- 62 K. Kapka, *Rywalizacja bydgosko-toruńska w świetle akt IPH w Bydgoszczy*, [w:] *Bydgoszcz jako ośrodek administracyjny na przestrzeni wieków*, „Prace komisji historii”, t. XVI, pod red. Z. Biegańskiego i W. Jastrzębskiego, Bydgoszcz 1998, s. 302-307.
- 63 APB, akta IPH w Bydgoszczy, sygn. 305, Przemówienie prezesa Związku Fabrykantów.
- 64 Zob. szerzej: Z. Biegański, *Dzieje rywalizacji bydgosko-toruńskiej o lokalizację siedziby władz wojewódzkich w okresie międzywojennym*, [w:] *Bydgoszcz 650 lat praw miejskich*, pod red. M. Grzegorza i Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1996, s. 182-201; Z. Biegański, *O granice i prestiż. Z dziejów reform podziału administracyjno-terytorialnego na obszarze województwa pomorskiego i w regionie bydgoskim w latach 1920-1939*, [w:] *Bydgoszcz jako...*, s. 174-184; K. Kapka, *Rywalizacja bydgosko-toruńska...*, s. 301-307; R. Sudziński, *Problem stoleczności województwa pomorskiego przed i po II wojnie światowej*, [w:] „Przegląd Regionalny”, 1993, z. 6, s. 54-61.
- 65 Sprawozdanie... za 1929 r., s. 23.
- 66 Sprawozdanie... za 1929 r., s. 27.
- 67 APB, akta IPH, sygn. 5.
- 68 Sprawozdanie... za 1929 r., s. 19.
- 69 Tamże, s. 12.
- 70 Sprawozdanie... za lata 1920-1923, s. 126-127.
- 71 J. Danielewicz i L. Figurska, *Bydgoskie szkolnictwo zawodowe w latach 1920-1939*, [w:] „Kronika Bydgoska”, t. VII, 1985, Bydgoszcz 1986, s. 159-163.
- 72 Sprawozdanie... za 1925 r., s. 23.
- 73 Sprawozdanie... za 1931 r., s. 172.
- 74 Tamże, s. 172.
- 75 „Dziennik Bydgoski” nr 228 z 4 października 1933 r., s. 1.
- 76 „Dziennik Bydgoski” nr 228 z 4 października 1933 r., s. 1.
- 77 Tamże, s. 104-105.
- 78 Sprawozdanie IPH za 1935 r., s. 15.
- 79 Sprawozdanie IPH w Gdyni za 1935 r., s. 20-21.

Literatura:

1. Biegański Z., *Dzieje rywalizacji bydgosko-toruńskiej o lokalizację siedziby władz wojewódzkich w okresie międzywojennym*, [w:] *Bydgoszcz 650 lat praw miejskich*, pod red. M. Grzegorza i Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1996.
2. Biegański Z., *O granice i prestiż. Z dziejów reform podziału administracyjno-terytorialnego na obszarze województwa pomorskiego i w regionie bydgoskim w latach 1920-1939*, [w:] *Bydgoszcz jako ośrodek administracyjny na przestrzeni wieków*, „Prace komisji historii”, t. XVI, pod red. Z. Biegańskiego i W. Jastrzębskiego, Bydgoszcz 1998, s. 147-184.
3. *Bydgoski słownik biograficzny*, pod red. J. Kutty, Bydgoszcz 1994-1997.
4. Danielewicz J., Figurska L., *Bydgoskie szkolnictwo zawodowe w latach 1920-1939*, [w:] „Kronika Bydgoska”, t. VII. 1985, Bydgoszcz 1986, s. 141-186.
5. Eckert M., *Przemysł drzewny Polski Zachodniej w latach 1918-1939*, Poznań 1967.
6. *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, t. I i II, Warszawa 1981.
7. Engel W., *Przeszłość, teraźniejszość i perspektywy Międzynarodowych Targów Poznańskich*, [w:] „Kronika miasta Poznania”, 1961, nr 2, s. 17-38.
8. *Historia Bydgoszczy*, t. I i II, pod red. M. Biskupa, Warszawa - Poznań 1991 i Bydgoszcz 1999.
9. Jabłonowski M., *Cztery lata przed wojną*, Olsztyn 1996.
10. Kapka K., *Rywalizacja bydgosko-toruńska w świetle akt Izby Przemysłowo-Handlowej w Bydgoszczy (1920-1939)*, [w:] *Bydgoszcz jako...*, s. 301-307.
11. Kutta J., *Memoriał w sprawie przeniesienia siedziby województwa pomorskiego z Torunia do Bydgoszczy (11 sierpnia 1923 r.)*, [w:] „Kronika Bydgoska”, t. XV, 1993, Bydgoszcz 1994, s. 126-134.
12. Landau Z., Tomaszewski J., *Gospodarka Polski międzywojennej*, tom I-IV, Warszawa 1967-1990.
13. Landau Z., Tomaszewski J., *Trudna niepodległość. Rozważania o gospodarce Polski 1918-1939*, Warszawa 1987.
14. Perlińska A., *Związek Fabrykantów w Bydgoszczy (1920-1939)*, [w:] „Kronika Bydgoska”, t. XV, 1993, Bydgoszcz 1994, s. 61-72.

15. *Polska Bydgoszcz 1920-1930*, Wydawnictwo jubileuszowe komitetu obchodów dziesięciolecia oswobodzenia, Bydgoszcz 1930.
16. *Przewodnik po stałym okręgowym pokazie wzorów i wynalazków urządzonym przez IPH w Bydgoszczy*, Bydgoszcz 1924.
17. Rzepecki T., *Bydgoskie zwyczaje handlowe. Zbiór orzeczeń IPH w Bydgoszczy o zwyczajach w obrocie handlowym z lat 1920-1931*, Poznań 1933.
18. Sudziński R., *Problem stołeczności województwa pomorskiego przed i po II wojnie światowej*, [w:] „Przegląd Regionalny”, 1993, z. 6, s. 54-61.
19. Topolski J., *Wielkopolska poprzez wieki*, Poznań 1999.
20. Winid W., *Kanał Bydgoski*, Warszawa 1928.
21. Wójcik M. *Powstanie i działalność Giełdy Zbożowo-Towarowej w Bydgoszczy*, [w:] *Monografia Wielkiego Pomorza i Gdyni*, Toruń - Lwów 1939, s. 180-182.
22. Wróblewska K., *Życie gospodarcze w latach 1772-1945*, [w:] *Bydgoszcz, historia, kultura, życie gospodarcze*, Gdynia 1959, s. 150-170.
23. Występski W., *Fabryka wódek, likierów, gorzelnia koniaków i wytwórnia win Bolesława Kasprowicza w Gnieźnie (1888-1952)*, [w:] *Gniezno*, t. 3, 1990, s. 125-157.
24. Żernicki J., *Wielka Bydgoszcz w świetle cyfr i faktów*, Bydgoszcz 1926.